

DE
SACRA DOMINI COENA
ALTERO NOVI FOEDERIS
SACRAMENTO

DISSERT. THEOL. DOGMAT.

QVAM
DEO AVXILIANTE
RECTORE ACADEMIAE MAGNIFICENTISSIMO
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO
F R I D E R I C O
HASSIAE LANDGRAVIO
AC RELIQA
DOMINO ET NVTRITORE
CLEMENTISSIMO

PRAESIDE
GODOFREDO SCHWARZ
THEOL. DOCT. ET PROFESSORE PRIMARIO CONSISTORII SACRI
ASSESSORE ECCLESIAEVM HASSO-SCHAVENBURGI-
CARVM SVPERINTENDENTE

AD D. FEBRVAR. c1o1oCCLXV.
H. L. Q. C.

TVEBITVR
CAROLVS LVDOVICVS SEIPPEL
CASSELLIS HASSVS.

RINTELII TYPIS I. G. ENAX, A. T.

7

DE
SAGRA DOMINI CORONA
ALTISSIMO NOVI FORTISSIMO
PARLAMENTO

DEO AFRICA
RECTOR ACADEMIE MAGNIFICENTISSIMO
SERENISSIMO PRINCIPIS AC DOMINI

FRIDERICO
DOMINO ET PATRI
CLARISSIMO

GODFRIDO SCHWARZ
RECTORI AC ACADEMIAE
MAGNIFICENTISSIMO

CAROLUS WIDOWICUS SEIBEL
MAGISTER

De sacra Domini cœna.

§. I.

Actio sacramentalis N. T. altera est COENA DOMINICA 1 Cor. II, 20. quæ et mensa domini 1 Cor. 10, 21. communio ib. v. 16. et sacra synaxis, audit: Græcis *λειτουργια* per eminentiam, et ab adjuncto Matth. 26, 26. 27. *ευχαριστια*: Latinis *sacramentum altaris*, MISSA; quam, quo sensu pii Confessores nostri, in *Aug. Conf. de abusibus artic. III.* se abrogasse negant, operæ pretium fuerit in transcurso notare. Dicitur sane veteribus etiam *sacrificium*; improprie nimirum, quod perperam in sacrificium novi test. proprium, idque *juge, expiatorium et propitiatorium*, sequioribus temporibus conversum fuit.

Denomina-
tiones ejus
varia.

§. 2. Actionis auctor Christus dominus, cum ultimum pascha cum discipulis edisset, mortemque pro genere humano mediatoriam jam jam obiturus esset, a tribus fuisse traditur evangelistis Matth. 26, 26-28. Marc. 14, 22-24. Luc. 22, 19. 20. et Paulo 1 Cor. 11, 23. sqq. nam evangelistæ Johanni, *παραλειπομενα* postremo scribenti, de alia cœna cap. 13, 2. seqq. sermo est.

Auctor
Christus
dominus.

n. 2. Administri sacramentalis actionis legitime vocati ecclesiarum doctores sunt; ministri quippe Christi et æconomi mysteriorum dei 1 Cor. 4, 1. Et ad institutionem Christi, juxta ac praxin apostolicam, adtendentibus, docente id ipsum perpetua in ecclesia christiana praxi, dubium nullum relinquit potest, quin administri iidem sacramentum hoc fidelibus debeant exhibere, non ipsi pro se, sine administro, illud sumere. Quare, si administer haberi nequit, Augustiniano illi insistendum, *crede et manducasti*.

Administri
legitime vo-
cati ecclesie
doctores.

§. 3. Rite fruituri sacramento isto, omnes non nisi illi sunt, qui non solum edere et bibere materiam, ex qua

Convivæ
sacri epulæ
qui?

A

con-

*Consecra-
ria.*

constat, terrestrem possunt, sed etiam ita explorare se ipsos, ut ne periculum edendi indigne, graviterque deum offendendi 1 Cor. 11, 27-29. incurrant: explorationis vero rationem idem declarat apostolus 2 Cor. 13, 5. Cum ergo sacramentum nostrum requirat fidem, efficitur a) ut pro sacramento confirmationis fidei illius habendum sit; utque b) ab ejus fruitione et usu arceri debeant, quicumque se ipsos explorare, an in fide sint? haud possunt, sive extra ecclesiam vivant, sive intra eam; nec solum impubes et personæ quædam miserabiles, sed etiam apertis delictis litantes et criminibus.

*Jure gau-
dentes illo
sub utraque
specie fru-
endi.*

n. 2. Legitime vero, quod quidem humana judicare solertia potest et fides, sacramentum poscentibus totum, non mutilatum, atque adeo sub utraque, quod ajunt, specie panis et vini, porrigendum, sive sint sacerdotes, ut vulgo audiunt, et clerici consecrati, sive laici. Sic enim, non sub una, sed sub utraque, specie, a Christo est institutum, et ad usum fidelium commendatum Matth. Marc. Luc. II. cc. sic non solum in praxi apostolica 1 Cor. 11, 23. seqq. coll. cap. 1, 2. sed etiam in praxi ecclesiæ christianæ, totis undecim post C. n. seculis et infra, est administratum; ac non, nisi ex opinione precaria et falsa, sequioribus temporibus, calicis quoad laicos subtractione, mutilatum: suntque rationes valde frivola, quibus mutilatio illa mordicus in præsens defenditur.

*Ratio ad-
ministran-
di sacra-
mentum
nostrum ex-
ponitur.*

§. 4. Ratio administrandi sacramentum nostrum e duabus constat partibus, quatuor actiones simpliciores complexis. Pars una est, ut a) segregatus, *εὐλογίας καὶ ἐν-
χαριστίας* pio ritu, ab usu vulgari ad usum hunc sacrum panis fidelibus, sacramento utentibus, a ministro ecclesiæ exhibeatur, ab iisdemque accipiatur, comedatur et consumatur; sub recitatione b) verborum institutionis, *accipite, comedite, hoc est corpus* (domini et salvatoris vestri) *Jesu Christi, pro vobis traditum.* Luc. 22, 19. Pars altera est, ut c) segre-

c) segregatum similiter, *εὐλογία καὶ εὐχαριστία* mediante, ab usu communi ad usum sacrum vinum fidelibus fruentibus a ministro ecclesiæ porrigatur, ab iisdemque accipitur, bibatur et consumatur; sub recitatione d) verborum quoque institutionis, *accipite, bibite, hoc est sanguis* (domini et salvatoris vestri) *Jesu Christi, effusi pro vobis in remissionem peccatorum.* Matth. 26, 28. Ergo, si tantum verbum Christi, institutionis et promissionis, audiamus, apostolicamque consulamus praxin, partes allegatæ duæ illæ, cum actionibus suis simplicioribus, unæ et solæ sacramenti nostri partes sunt *essentiales*, secundum Augustinianum, *Accedat verbum ad elementum, et fiet sacramentum.*

n. 2. Cum verò ipsimet euangelistæ Paulusque II. cc. cum aliqua vobum varietate verba institutionis Christi referant, manifesto hoc ipso prodidere, in recitatione verborum institutionis, sensum illorum respici debere et retineri incorruptum; non requiri ἄπρὸν aliquod, quoad omnes suas voces et clausulas; quæ, pro diversitate ecclesiarum particularium et localium, publica auctoritate ordinatarum, variare possunt.

Formula verborum, inter exhibendum arbitraria; at quæ pia sit

n. 3. Accessoriis hinc tantum actionibus accensenda, non modo omnis illa cærimoniarum arbitrariorum, quibus *Missæ* administrari consuevit *Pontificia*, copia, varietas et pompa (*); sed etiam graviores aliæ, quibuscum, in repurgatis ecclesiis nostris, aedificationis, reverentiæ et condæcentiæ gratia, administratur. Cujusmodi v. g. sunt odæ sacræ, pœnitentiæ et fidei Marc. 1, 15. argumentum complexæ, antiphoniæ, preces, textuum bibliorum prælectiones, editoque symboli, quod vocant apostolici, CREDO cet. textus prælecti euangelici, in concione fidelium; accuratior explicatio, tum, publica

Accessoriis actionibus accensenda partim notantur, partim enumerantur.

A 2

fessione

(*) Videfis *Dissert. nostram secundam, hypotheticam* inscriptam, in *Mal. cap. 1. comma II, pag. 17. sq.*

fessione præmissa, absolutionis quoque publica a ministro ecclesiæ denunciatio, publicarum et privatarum necessitatum misericordiæ et bonitati divinæ, per et propter mediatorem Christum, commendatio: ac proxime paraenesis, ad participaturos sacramentum expressius directæ, orationis porro dominicæ et verborum institutionis Christi canora recitatio, symbolorum terrenorum seu attacchio, seu signo crucis notatio: denique, post administrationem sacramenti, impertitio pacis, (*der Herr sey mit euch*), repetitæ preces, hymni, cœtuique dimittendo annuntiata benedictio, 1 Cor. 14, 40.

De actionibus quibusdam, non essentialibus sacramenti nostri profecto, differitur.

n. 4. Sunt, qui scrupulosius quærant: *An non εὐλογία καὶ εὐχαριστία*, super symbolis panis et vini, recitatio v. g. orationis dominicæ verborumque institutionis, sive modulante, sive communi, voce facta, spectet ad essentialiam sacramenti nostri? Sunt sane *εὐλογία καὶ εὐχαριστία* imo, generatim spectata, pietatis christianæ actiones, non temere ab administris negligendæ; quia et a) a Chrïsto adhibitæ Matth. 26, 26. 27. Marc. 14, 23. 24. Luc. 22, 19. illiusque ad exemplum b) a Paulo apostolicæque ecclesia observatæ 1 Cor. 10, 16. & 11, 24. denique c) sancta sancte, cum ardentibus ad deum precibus, obire convenit. Non interim 2dò *εὐλογία καὶ εὐχαριστία* quædam specialiter considerata est de essentiali sacramenti nostri; adeo ut, omissis etiam iisdem *εὐλογίας καὶ εὐχαριστίας* formulis probatis, verbis tamen administrationis rite, inter porrigendum, adhibitis, efficaciam suam, ex promissione Christi copulatam, actio sacra amittat, et sacramentum sacramentum esse desinat. Non enim 1) præscriptam *εὐλογίας καὶ εὐχαριστίας* ejusmodi formulam a Chrïsto apostolisque ipsius accepimus; sed solo arbitrio ecclesiastico constitutas usurpamus; a quo humano arbitrio omnem sacramenti efficaciam suspendere, valde est incongruum. Quid? quod b) nulla sacramentalis actio alia, vel veteris vel novi fœderis, *εὐλογίας*

λογίαν και εὐχαριστίαν ejusmodi secum vehat expressam. Potest hinc sacramentum esse efficax, uti alias fuit et est, sine iisdem ritibus, quamlibet piis et ad rem accommodatis. Vnde c), in casibus necessitatis, dummodo sacramento fruētibus de peculiari actionis sacrae qualitate constet et gravitate, nihil impedit, quo minus ecclesiastica εὐλογίας και εὐχαριστίας formæ longiores in sincerissima sacramentum administrantis convertantur suspiria, preces et vota rotundissima (Stoß-Gebethe). Quis enim d), suspiria illa et vota rotunda ab εὐλογία και εὐχαριστία Christi apostolorumque suorum aliena esse, apodictice nobis dixerit? Quis e) a mere ecclesiastici institui formulis omnem sacramenti efficaciam et vim derivare sustinuerit?

n. 5. Quare, arbitrariae distinctionis, inter *verbum consecrationis et exhibitionis*, solum membrum *posterius*, si efficaciam sacramenti spectes, est juris divini; membrum *prius* juris non nisi ecclesiastici putandum, comparati prudenterque stabiliti, tantum ad excitandam in fidelibus congregatis, sacramento in primis fruituris, reverentiam, elevationem mentis ad deum, laudes et grati animi erga mundi salvatorem testificationem.

§. 5. *Duplicis* in hoc sacramento *generis* dari rem, quam vulgo jam *materiam* ejus vocant, *unam* a) *terrestrem*, externam, inque oculos et cetera sensuum corporis nostri adyta incurrentem, ut sunt *panis*, e farinacea frumenti massa coctus, et *vinum*, album seu rubrum, aqua haud necessario diluendum; *alteram* vero b) *cœlestem* et invisibilem, ut sunt *corpus et sanguis* J. C. sectiones in eo omnes christianæ, *ἡγεῖα* institutionis Christi urgente, conveniunt. Non autem conveniunt in explicando *tam modo præsentia* utriusque rei terrestris et cœlestis, *quam modo comestionis et bibitionis* rei unius juxta ac alterius.

n. 2. In ecclesia quidem nostra euangelico-Lutherala credimus, profiteremur et docemus manducationem et bibitionem triplicem, a) naturalem, b) supernaturalem

Quid de
verbo con-
secrationis,
quod adjunt,
et exhibitio-
nis censend-
um?

De duplici
re sacram.
nostri, ter-
restri et cœ-
lesti, ex con-
cessis parti-
um dissi-
dentium.

Contra con-
cessa parti-
um dissi-
dentium tri-

plex manducatio et bibitio adstruenda sumitur.

Ac primum manducatio et bibitio naturalis explicatur et asseritur

lem s. sacramentalem, ac denique c) spiritualement; quibus explicatis, praesentiae, quoad utramque rem, terrestrem et coelestem, modus cognosci simul potuerit.

§. 6. MANDUCATIO Imo ET BIBITIO in hoc sacramento, NATURALIS nobis est, *qua verum panem & vinum verum, ore corporis, percipimus, nec secus, ac quemvis alium cibum & potum naturalem, consumimus;* atque adeo manibus contrectamus, labiis corporis tangimus et constringimus, lingua gustamus, dentibus comminuimus, in ventriculum demergimus et concoquimus. Nam 1) Christus dominus, coenam hanc suam instituens, de pane & vino in calice loquitur, panem edere, e calice bibere hortatur Matth. 26, 26. cet. Imo vero 2), post distributionem symbolorum, adeoque consecratione, quidquid hoc nomine veniat, peracta, Christus vinum adhuc vocat *genimen vitis* i. e. *vinum* Matth. 26, 29. et Paulus, post distributionem pariter symbolorum, *panem* adhuc vocat *panem* 1 Cor. 11, 26-28. Allegamus 3) testimonium omnium sensuum externorum, qui, secundum summum rigorem, physicum et logicum, falli aut fallere hac in re non possunt. Videmus enim, olfacimus, gustamus, tangimus panem et vinum, audimus sermonem de pane et vino.

Energatis contrariis rationibus omnibus. Ut sunt a) prima earum.

n. 2. Quod objectatur a), *sensuum testimonium valere tantum in naturalibus, non valere in supernaturalibus*, e quorum numero sacramentum nostrum sit; non cogit. Non enim sensuum testimonium in supernaturalibus etiam, quae quidem sensus externos feriunt, *non valet ratione objecti*, quod sensu percipitur; sed tantum *non valet ratione modi*, quo res in rem aliam mutatur. Ridiculus enim, sit venia verbo, fuisset Moses, si, postquam professus est, se aquas Aegypti in sanguinem commutaturum, non sanguinem tamen Aegyptii contemplandum, olfaciendum, gustandum utendumque iisdem praebuisset; sed aquam priorem Ex. 7, 17. seqq. Frustra fuisset Christus, si aquam in genero-

nerosum vinum ita mutasset, ut architriclinus tamen, cum convivis, nihil præterea, quam aquæ prioris colorem, odorem saporemque percepissent, Joh. 2, 7-11. Quod b) obvertitur, *species panis et vini residuas manere*, ut sunt figura, color, odor, sapor, asperitas et lenitas, conglobatio panis in massam et contritio in turundulas, constagnatio vini in calice, ejusque guttatim facta destillatio aut effusio, *substantiam vero eorundem symbolorum externorum in substantiam mutari corporis et sanguinis Christi*, unde TRANSVE-
STANTIATIONIS denominatio nata est; hypothesis est mere 1) philosophica, 2) precaria, 3) implicans et *ἀνομοτος*, universæ denique 4) religioni revelatae insidiosissima. Hypothesis est 1) *mere philosophica*; tantum enim abest, ut ulla niteretur scripturæ sacræ auctoritate, aut suffragio gauderet ecclesiæ primitivæ christianæ, ut etiam contrarium jam e testimoniis S. S. viderimus, in præmissis. E suffragiis veterum ecclesiæ doctorum unum illud GELASII, qui scripsit decurrense seculo V. allegamus: *Certe sacramenta, inquit, quæ sumimus corporis et sanguinis Christi, divina res sunt, per quas divina consortes efficiamur naturæ: et tamen esse non desinit substantia vel natura panis et vini.* Cetera vide in JOH. COSINI, Ep. Dulmenis in Anglia, *Historia transubstantiationis papalis*. Atque ut transubstantiatio, quam secus sentientes venditant, hypothesis est mere philosophica, ita et 2) in circulis cordatorum philosophorum res prorsus est ignota, ac *non nisi precaria*. Nam a) Patres antiqui, de speciebus sacramenti nostri, quibuscum convivæ illius corpus et sanguinem J. C. percipiunt, differentes, ipsammet panem et vinum ipsum, non quoad nuda accidentia, sed quoad substantiam, intelligunt. Vixque b) nova secta arbitrarie philosophantium *species panis et vini de meris accidentibus panis et vini* interpretari coepit, cum statim philosophos quosque acutos et futurorum melius, quam credulorum auram captantes solent, prospicientes, adversarios nacta esset acerrimos, novo commento etiam atque

b) altera e-
arum, qua

quoad qua-
tuor mem-
bra nota-
tur

a) mem-
brum Ium

β) mem-
brum Ium

etiam graviter repugnantes, v. g. *Johannem Duns Scotum, Guilielmum Occam, Durandum, Petrum de Alliaco, Cajetanum*, aliosque, integritati religionis revelata sincerius studentes. Nam certe ignorat 2) castior quæquæ philosophia accidentia substantiæ, sine sui generis specieique substantia, et modos substantiæ, extra suam substantiam existentes, ac denique phænomena naturæ, sine natura rerum suarum. Sunt enim δ) accidentia et modi, concepti extra suas substantias, mera entia rationis; extra conceptum rationis merum nihilum negationis (*). Quin imo 3) *hypothesis* secus sentientium *implicans etiam est*, et plane *ἀποσπαστος*. Ex accidentibus enim α) substantiæ, modis illius et phænomenis, absque omni fallacia sensuum extermor perceptis, pervenimus ad certam et omni dubitatione superiorem cognitionem panis et vini, non solum quoad genus utriusque, quod sit panis et vinum, nec aliud physice: sed etiam quoad speciem quod sit v. g. panis triticeus, vel siligineus, vinum defacatum, vel musteum. Contra hæc per hypothefin transubstantiationis missaticæ patrono-

(*) Ingeniosissime, philosophorum mathematicorumque ætatis nostræ princeps, Dr ALEMBERT, tomo quarto, *Des Melanges de Literature, d' Histoire et de Philosophie*: „La posterité croira-t-elle, que des nos jours on ait imprimé, dans une des principales villes de l' Europe l' Ouvrage suivant, avec ce titre: *Systema Aristotelicum de formis substantialibus et accidentibus absolutis, 1750?* Cette posterité ne jugera-t-elle pas, que le Date est une faute d' impression, et qu' il faut lire 1550? Tel est, au milieu du XVIII. Siecle l' état déplorable de la raison, dans une des plus belles Régions de la terre, chez une Nation d' ailleurs Spirituelle et polie; tandis que les Sciences font de si grands progrès en Angleterre, en France, et dans la partie Protestants de l' Allemagne? cet. „

patronorum deducimur ad cognitionem *panis non-panis*, cognitionem *vini non-vini*, quod sane contradictorium est. Si contradictorium, universa *religioni christiana* 4) *insidias* *struit*, ruinamque non solum minatur, sed etiam adfert, dogma neque philosopho, neque theologo concoquendum. Si enim sensuum *α)* testimonio, ubi nullo modo falli iidem sensus possunt, aut fallere, standum non est; comedens, in quadragesima, olus aut piscem non metuere non debet, se nihil minus comedere, quam olus aut piscem; sed potius comedere tomaculam, aut vitulinam, aut bubulam. Cadunt *β)* miracula, sensibus externis, a testibus *αυτοματαις* Ex, 7, 17. seqq. Joh. 2, 7. seqq. usurpata. Cadunt *γ)* facta Christi, et exinanita est maxima pars historiae Christi; testimonio sensuum discipulorum suorum innixa 1 Jo. 1, 1-3. 2 Petr. 1, 16-18. (*)

δ) *metu-*
brum etum

§. 7. *Manducationem 2do & bibitionem ecclesia nostra*, in hoc sacramento, statuit *supernaturalem*, seu *sacramentalem*; qua, *sumto pane naturali, verum, naturale et substantiale corpus Christi, sumtoque vino naturali, verum, naturalem et substantialem sanguinem Christi, ore quidem corporis, non tamen corporaliter, seu naturali modo, percipimus*; atque adeo absit, ut materiam utramque caelestem manibus contrectemus, labiis atteramus, dentibus comminuamus, palatu gustemus, in ventriculum demergamus et concoquamus. Esset enim comestio et bibitio ejusmodi *Capernaïtica* re vera, quam, perperam intellectis Christi verbis, sinxerunt Judæi Joh. 6, 52. 58-60. 61. 66. Ad adstruendam *manducationem et bibitionem hanc*, secundum definitionem traditam, *supernaturalem* rationes petimus a) ex verbis institutionis Christi, *τοῦτό ἐστι τὸ σῶμα μου* Matth. 26, 26. Marc. 14, 22. et *τοῦτό ἐστι τὸ αἷμα μου* ib. 28. ib. 24. Si

Manducatio secundo
& bibitio
supernaturalis s. sacramentalis explicatur

et adstruitur
a) ex verbis institutionis Christi,

(*) Vide, si placet: *Dissertat. nostram, De sensuum, in judicanda transubstantiatione missatica, testimonio.*

Si enim α), secundum mentem Pontificiorum, substantia panis transfret in substantiam corporis Christi, substantia vini in substantiam sanguinis Christi, pane hinc et vino nullo superflite relicto, verborum Christi sensus foret, hoc, id est, *corpus meum est corpus meum*, hoc, id est, *sanguis meus est sanguis meus*; quæ sunt propositiones tautologica, ac, postquam species vel potius accidentia panis et vini, sine substantia panis et vini, jam enervavimus, nihil omnino significantes. Cui illud scoti subjungere non dubitamus; *substantia panis*, inquit, *sub speciebus magis est nutrimentum, quam accidentia: ergo magis representat corpus Christi, in ratione nutrimenti spiritualis*. Quod idem valet de vino. Quod si β) ex mente ecclesiæ Reformatae nudus adesset panis, non simul corpus domini, nudum vinum, non simul sanguis domini, verborum institutionis sensus foret, hoc, id est, *panis meus est panis meus*, hoc, id est, *vinum meum est vinum meum*; quæ pariter propositiones sunt tautologica, et, si Christus nihil aliud voluisset dicere, orationis, absit verbo invidia, *μενεσθαι*. Duobus hinc institutionis verba explicandi modis istis examen non sustinentibus, restat γ) ut pronomen *τοῦτο*, hoc, in subjecto verborum Christi, de materia terrena et cælesti, pane et corpore, nec non calice, vinum complexo, et sanguine ipsius, sit intelligendum: prædicatum vero *jam* de corpore Christi Matth. 26, 26. *jam* de sanguine illius 28. proprie et absque tropo rhetorico, exponendum. Cur autem Christus, cum in subjecto verborum suorum utramque rem cælestem et terrestrem innueret, in prædicato unam tantum cælestem, corpus, et sanguinem suum, indicaverit, explicatu non est difficile. Incurrebant enim res terrestres, panis et vinum, in oculos vescentium; nihil hinc erat, ut verbis significarentur: non incurrebant res cælestes, corpus et sanguis domini, in ullum sensum exteriorem fruentium; necesse hinc vel maxime erat, ut de iisdem claris verbis admonerentur. Vide b. nostrum
Joh.

Joh. Henichium, qui eleganter et nervose argumentum hoc tractat *Instit. theologicarum*, in forma quarta, pag. 293. seqq. & pag. 738. *Ταυτολογία*, secundo superius loco notatam, secus ac nobis videtur sententientes a verbis Christi absterfuri ajunt α), copulam est idem valere ac latinorum SIGNIFICAT, veluti in locis Gen. 40, 12. 18. & 41, 26. 27. Matth. 13, 37-39. Verum, sermo, in his pluribusque horum similibus locis, oratio manifeste *adumbrativa*, *comparativa*, *parabolica* est: at Christum, in institutione cœnæ suæ, *adumbrative*, *comparative* & *parabolice* loqui voluisse, evictum non est. Allegatur præterea locus 1 Cor. 10, 4. in eo vero verbum substantivum non mutat ordinariam significationem suam et famosam, sed tropus est in vocabulo ἡ περρα i. e. *is, qui eos potavit*, et quidem spiritualiter, *erat Christus*. Maxime vero excitantur loca Exod. 12, 11. 27. Gen. 17, 10. 13. e quibus formulis loquendi sacramentalibus verba quoque Christi sint explicanda. Verum enim vero, tametsi פסח *transitum* proprie significat, sumitur tamen, et Exod. 12. et usitatissime post, per metonymiam temporis, quo angelus Aegyptum obierrat trucidator, salvis domibus Israelitarum relictis, *partim pro festivo tempore*, memoriæ admirandæ conservationis et redemptionis suæ sacro, quotannis celebrando, *partim pro agno μυσθησιωδους* illo, pridie ejus festivitatis sub vesperam mactando, assando cumque omnibus carimoniis præscriptis Exod. 12, 11. consumendo, *partim denique pro cumulo carimoniarum earundem*, quibuscum a vescentibus agnus absumendus erat assatus. Ergo Exod. 12, 11. per proxime antecedentia, vi significationis ultimæ vertendum יהוה הוא פסח הוא *paschalis cultus is est Jehovæ sacer*; unde et in sequentibus comm. 25, 26. expressius dicitur עברה *cultus, rituum modus*. Commate vero 27. Ex. 12, vi significationis penultimæ, de ipso agno mactato vertendum יהוה הוא פסח זבח פסח הוא *sacrificium paschale illud est Jehovæ sacrum*. Denique Gen. 17, 10. 13. sole clarius est, quod deus cum

Solutis objectionibus,
qualis est α

Abrahamo et posteris ejus icerat fœdus, fuisse re vera fœdus, vertendum hinc *כרת ברית* hoc est fœdus meum *v. 7-9.* cum quo conditionem hanc a vobis observandam conjungo, inquit, ut circumdatur inter vos marium quisque. Verbo, vel in his ipsis palmaris, uti censentur, locis nulla profus adest ratio, cur verbum substantivum, deserta ordinaria et famosa significatione sua, vertatur *significat*. At enim, inquis, dubium non est, quin rescissio præputii fuerit signum fœderis, quod deus cum Abrahamo percussit Gen. 17, 11, coll. Rom. 4, 11. dubium similiter non est, quin epulum paschale mysticam significationem habuerit, *tum ἀπολυθρασεως* corporalis populi Israelitici ex Aegypto Exod. 12, 13. *tum ἀπολυθρασεως* spiritualis totius humani generis per Christum 1 Cor. 5, 7, coll. Joh. 19, 36. Fateor, sed non ideo statim vertendum, vel Gen. 17, 10. *hoc significat fœdus meum*, vel Exod. 12, 11. & 27. *hoc significat paschale sacrificium*; quod in quaestione nunc unice est. Deinde tamen non solum V. T. sacramenta *circumcisio* Col. 2, 11. Rom. 2, 29. Jer. 9, 25. *agnusque paschalis* 1 Cor. 5, 7. sed etiam sacramenta novi test. *baptismus* 1 Petr. 3, 21. Rom. 6, 4. et *cœna dominica* Joh. 6, 53. in symbolis suis externis, cumque materia sua terrestri, vim significandi habent spiritualia et cœlestia (uti alias dogmaticæ nostræ §. 193. n. 1. coll. §§. 186. 187. demonstravimus), tamen non statim recte colligitur, negandam in iisdem esse omnem materiam cœlestem, negandam imprimis in cœna dominica corporis et sanguinis Christi præsentiam et supernaturalem, secundum definitionem nostram, utriusque rei cœlestis fruitionem; posito enim uno, quod dialectici ajunt, non tollitur simpliciter alterum. Negant vero 2) haud pauci, in ecclesiis Reformatis, corpus & sanguinem Christi, in sacramento nostro, non aliter præsentia esse, quam quoad efficaciam suam in fidelibus, idem sacramentum digne participantibus, aut non aliter percipi quam fide, in evangelio requisita; quandoquidem *fides*, ajunt, *præsentiam istam non facit aut præstat, sed verissimam esse*

qualis est 2

esse et realem apprehendat, vid. JO. COSINVS lib. cit. tribus prioribus capitibus, in primis prope finem capitis tertii. Professio quantivis pretii; nisi qui illam edunt, mox etiam subjicerent, alii presentia corporis et sanguinis Christi modum sibi ignotum omnino esse, alii corpus & sanguinem C. fide re vera tantum percipi a vescentibus non indigne. At vero, si fide tantum percipiuntur, dum passionem et mortem Christi, in sanctissimo corpore suo toleratam, et plenissima effusione sanguinis sui consummatam, eadem fides in memoriam revocat, et ad animum contritum concussumque applicat, certe presentia corporis et sanguinis C. modus hoc ipso definitur; estque ex genere presentia idealis tantum; quam fides facit et praestat, non verissimam per se & realem apprehendit. Quod si modo illi presentia idealis insistere nolint, nolint meros sine subiecta notione sonos edere, ad duos, qui uni superant, presentia modos reliquos, presentiam operationis & presentiam substantialem, eis profecto est recurrendum. Et, si presentiam operationis corporis & sanguinis Christi, positam in efficacia apud digne vescentes supernaturali salutari, positam vero apud indigne vescentes ad iudicium, adstruere sine presentia substantiali ejusdem corporis & sanguinis J. C. nisi per fictiones, non possint, nobiscum in concordiam redeant, atque ut presentiam operativam corporis & sanguinis domini tam in fidelibus, sacramento digne fruentibus, quam infidelibus, eodem indigne fruentibus, factam testamque tueantur, nobiscum corporis et sanguinis J. C. presentiam substantialem admittant defendantque, necesse est.

n. 2. Thesin nostram, de supernaturali, sive sacramentali, manducatione corporis & bibitione sanguinis J. C. asserimus b) ex verbis Pauli 1 Cor. 10, 16. dum panem benedictum communionem corporis Christi, calicem benedictum communionem sanguinis Christi, vocat. Notio enim vero communionis plurimum semper rerum, ac minimum duarum, unionem involvit: at, negata corporis & sanguinis J. C. in sacra caena presentia substantiali, postquam presentiam operationis

Sententia
nostra ad-
struitur b)
ex verbis
Paulinis
1 Cor. 10, 16.

Resoluta
pariter ob-
jectione.

perationis sine eadem explicari non posse ostendimus, præsentiam mere idealem etiam removimus, nulla rerum plurium relinquatur unio, nulla hinc communio: atqui apostolus *communione panis & corporis Christi, communionem calicis & sanguinis Christi*, utique adstruit. Argumentum stringit adversus Pontificios quoque. Fuere, qui apostoli verbum *communione* interpretari voluerunt de unione, quæ est inter fideles, sacramento fruentes, in spiritu et charitate, sub capite suo Christo, tanquam membra mystica, conjunctos. Sicut autem verissimum quidem illud est *ratione officii* sacra cæna utentium 1 Cor. 10, 17; ita non recte trahitur ad exclusionem ejus, *quod ad formam sacramenti nostri*, e duplici materia terrestri et cælesti constantis, *requiritur*. Adde, quod apostolus, hoc et sequenti capite, indignos maxime increpet; qui nullam reapse communionem habent cum veris membris corporis Christi mystici; hoc tamen non obstante cæna dominica apostolo absolute vocatur *communio*.

Sententiam
nostram
probamus
c) ex 1 Cor.
11, 27-29.

n. 3. Thesin nostram probare pergimus c) ex 1 Cor. 11, 27-29. ubi manducantes panem bibentesque calicem domini INDIGNE *rei corporis et sanguinis* domini evadere pronuntiantur. Alloquitur iterum indignos, id est, vera fide, quæ *præsentiam* corporis & sanguinis Christi *idealiter* faceret, aut salutaris præsentia illorum operative particeps fieret, destitutos; qui, si nihil præterea, quam nudum panem & vinum nudum perciperent, rei quidem cujusvis alterius criminis dici possent, non rei *PRÆCISE* dici corporis & sanguinis domini, quorum neutrum perceperunt, neutrum, quod non perceperunt, profanare, *μη διακρίνοντες τὸ σῶμα τοῦ κυρίου*, 1 Cor. 11, 29. potuerunt. *Rei* autem quoniam *PRÆCISE* et nominatim dicuntur *corporis domini et sanguinis* illius ib. 27. idque fide non perceperunt, profanaturi utrumque, proximum est et maxime consentaneum, ut, corpus & sanguinem domini profanantes, *ORE* corporis perceperint, tametsi corporaliter non

non perceperint. Atque hæc quædam quasi est maceries, in hoc articulo, inter Protestantes utriusque partis. Maceries, in *systemate Particularistarum*, si qui tales adhuc esse gestiunt, tanto magis consolidata, quo minus, si vel maxime velint, concipere tamen studiosi veritatis Paulinæ ullo modo possint: quomodo corporis & sanguinis domini rei evadere queant, quibus nulla penitus competit, aut obtigit, pars in salvatoris mundi beneficiis; destinatis quippe unis & solis, absoluto dei decreto, ad vitam æternam electis. Quomodo v. g. reus evadere indigne usi epuli regii mediastinus aliquis potest, ad quod neque invitatus fuit? vel, invitatus quidem, bona tamen fidem accedens, digne in eodem sese gerere nullatenus potuit?

n. 4. Si a) dicas, quidquid est in celis, non potest quoad substantiam præsens esse et percipi in terris; at corpus Christi est jam in celis cet. Verum enimvero, quanquam corpus Christi, *in se & per se* spectatum, jam in cælo est, id est, in *ubi* quodam definito; *in unione* tamen *cum divina natura* spectatum est omnipræsens. Unita enim, uti humana Christi natura generatim, sic et corpus et sanguis Christi speciatim, cum divina natura est, *Confessionis Chalcedonensis* ad mentem, *ἀδιαιρέτως καὶ ἀδιάσπαστος*, id est *indivisibiliter & indistanter*. Ergo, tametsi corpus & sanguis Christi in definito jam quodam *ubi*, in se et per se sint, præsentia tamen etiam in terris, vi unionis cum divina natura personalis, et sunt et percipi in terris possunt. Atque, ut omnipræsentia corporis et sanguinis Christi, vi unionis cum divina natura personalis, fundamentum præsentia eorundem substantialis, in sacra cœna, est; ita verba institutionis cœnæ dominicæ fundamentum sunt, quod omnipræsens corpus & sanguis domini ORE corporis a vescentibus percipiuntur. Erant b), qui sensuum externorum judicium perinde nobis, ac nos Pontificiis, objectarent; ex quorum testimonio panem & vinum tantum, non corpus & sanguinem Christi, ORE accipiamus

*Opposita
rationes ex-
penduntur
& diluuntur,
a) prima e-
arum,*

*b) illarum
altera.*

cipiamus. Verum enim vero, sensuum testimonium valet tantum in rebus, naturali modo praesentibus; corpus autem & sanguis J. C. non naturali modo, in se & per se, sed modo supernaturali, vi nempe unionis cum divina natura personalis, omnipraesentia, inque sacra domini coena peculiariter sunt praesentia. Quare, quoad supernaturalem omnipraesentiam, peculiaremque corporis & sanguinis J. C. in sacramento coenae dominicae praesentiam illam, sensuum testimonium cessat omnino. Cum enim praesentia illa corporis & sanguinis Christi *peculiaris* nitatur omnipraesentia illorum, in unione cum divina Christi natura personali, non magis corpus & sanguinem Christi sensibus externis, in sacramento nostro, percipere possumus, quam ipsum deum omnipraesentem sensibus percipere externis. Sed, an ideo deus omnipraesens esse desinit, quia sensibus externis non percipitur? Unde regula: credenda et statuenda nobis multa sunt, quae sensibus externis non percipimus: sed nusquam revelatio vera et irrefragabilis credenda statuendaque nobis injunxit, quae sensuum testimonio perceptis contraria sunt, aut contradictoria. Sicut itaque posterius regulae membrum valet contra *Transubstantiationem Pontificiorum*; ita et prius membrum jure nostro urgemus contra omnes eos, qui corporis et sanguinis Christi praesentiam in sacra coena, realem et substantialem, philosophematis sui inescati, negant.

*Vnio inter
vram utram-
que sacra-
menti no-
stri, terre-
stem cele-
stemque,
quando in-
cipit?
quando
item desi-
nit?*

n. 5. Queritur autem, in circulis nostratum quoque theologorum, unionem inter panem & corpus Christi, inter vinum & sanguinem Christi, veram, realem & substantialem ex animo profitentium, queritur, inquam, *Vnio sacramentalis illa corporis Christi cum pane sanguinis Christi cum vino, quando incipit? quando item desinit?* Optandum 1) esset, ut, in tam arcanis rebus, ipsiusmet magistri ore haud proditis, cohibere sese vellet humanum ingenium. Neque enim haec ejusmodi fructuosius quaruntur, quam curiosius; quod, in praxi fideli et ingenua, nihil omnino vel

vel qualiscunque illorum ignorantia sacramentum administrantibus, eodemque fruētibus, obesse, vel qualiscunque scientia prodesse utrisque, potest. Quia tamen 2) jam ab administrantibus sacrum epulum, jam eo fruētibus, quaestiones illiusmodi, in medio relictæ, ad superstitionem, rationali dei cultui inhonestissimam Rom. 12. 1. multis modis trahuntur, sine responsione non sunt nobis dimittendæ. Eam vero non aliunde melius arcessiverimus, quam ab ordine verborum Christi, dicentis, *accipite, comedite, hoc est corpus meum, bibite ex illo omnes, hoc est sanguis meus.* Ergo a), præcedente exhibitione a sacramenti dispensatore, et sequente functione orali, à sacramenti conviva, tum demum fit rei cœlestis cum terrestri, corporis Christi cum pane, sanguinis Christi cum vino, conjunctio. Ergo b), exhibitione functioneque quoquo modo desinentibus, omnis etiam conjunctio rei cœlestis cum re terrestri desinit, desinit omnis, e putativa conjunctionis perduratione rei cœlestis et rei terrestris, cautio. Caveant tantum et sacramentum dispensantes, et eodem fruētes, omnem irreverentiam, levitatem et scandalum.

§. 8. *Manducationem et bibitionem 3tio in sacra domini cœna ecclesia nostra statuit spirituales; qua, vere et serio ob peccata sua contriti, inque uno et solo beneficio redemptionis suæ per Christum acquiescentes, omnemque in eo fiduciam suam collocantes, gratiæ divinæ omniumque beneficiorum Christi, quæ nobis sanctissima passione et morte, in proprio suo corpore tolerata, sui que sanguinis plenissima effusione consummata, benignissime peperit, participes etiam evadunt revera: aut, jam participes facti, in fide sua confirmantur et corroborantur Joh. 6. 6. seqq. Matth. 26. 28.* De qua manducatione et bibitione spirituali inter omnes Protestantium ecclesias convenit. Et ecclesia quidem nostra præterea distinguit inter usum sacramenti nostri realem, et usum illius salutarem, docetque, quod ad unum

C

Manducatio 3tio & bibitio in sacram. nostro, spiritualis explicatur

& asseritur

distinctioq; inter usum sacramenti nostri rea-

usum.

lem, et usum
illius salu-
tarem in-
culcatur.

usum realem adtinet, indignos æque ac dignos totum sacra-
mentum, e materia terrestri & cœlesti constans, ORE per-
cipere: quod vero ad usum illius salutarem adtinet, solos
dignos salutariter illud FIDE percipere: indignos, at-
que adeo fide vera destitutos, percipere illud in cassum,
imo ad reatum graviozem 1 Cor. 11, 27. 29. Vt si uno eo-
demque morbo laborantes pharmacum unum idemque ac-
cipiant efficax, sed alter ut erat iustus, alter contra ac
iustus a medico perito fuit; quo fiat, ut alter is illud su-
mat cum effectu salutari, alter hic in vanum, imo vero
in perniciem.

Effectus
salutares
digne per-
cepti sacra-
menti no-
stri expo-
nuntur.

n. 2. Facile hinc salutares sacramenti nostri effectus,
ex ratione ordinis a Deo præscripti, et in quo a fidelibus
percipiendum est, cognosci particulatim poterunt. Per-
cipiendum enim ab ipsis est prævia sui exploratione 1 Cor.
11, 28. utrum nempe in fide, meritis Christi innixa, sint
2 Cor. 13, 5? Si sunt, sique fide sacramentum accipiunt,
ipsorum etiam a) est *venia peccatorum*, lincinatione san-
ctissimi corporis ipsius 1 Cor. 11, 24. Joh. 6, 51. et pretiosi
sanguinis sui effusione Luc. 22, 20. Matth. 26, 28. parta:
ipsorum b) est *beneficium ætioris conjunctionis*, cum toto
vere credentium coetu, sub capite suo Christo 1 Cor. 12,
12. 13. Joh. 15, 1. seqq. ipsorum c) est *firmissima spes vite
salutisque*, hic inchoata, illic æternum duratura Joh. 6,
51-58.

Frequens
hinc sacra-
menti usus
in publico
commendat-
ur cœtu.

n. 3. Atque ex salutaribus his effectibus frequentior
quoque sacramenti nostri usus colligi potest: præcipue
cum eundem nobis non modo praxis apostolica, sed et-
iam frequentativa apud Apostolum vox *gravis* 1 Cor. 11,
25. 26. clarissime insinuet: insinuat et flagitat graviter
nobis commendata cruentæ passionis et mortis Christi, sub
administratione sacramentalis actionis, commemoratio et
annunciatio Luc. 22, 19. 1 Cor. 11, 24-26. quam certe fre-
quentius a vere credentibus, nec tam privatim, quam
publice, in synaxi fidelium, fieri convenit.

n. 4. Non laudabiliter hinc agunt, qui, sine gravibus causis, privatim potius, quam publice, sacramento nostro fruuntur, idque vel ad singulos annos, vel stata anni tempora, consuetudini tantum suæ obsequentes, restringunt; cum potius pro animæ, in relatione ad deum Jesumque Christum Joh. 17, 3. seu valentis seu infirmantis, uniuscujusque conditione frui illo deberent. Confundi denique gravis illius judicii 1 Cor. 11, 27. 29. interminatione merito deberent, qui vel indigne sacro hoc epulo fruuntur, vel ab ejus usu, per turpem ignaviam aut incredulitatem infrunitam, sese abstinunt.

§. 9. Disquiramus verò jam, sitne articulus de sacra domini coena fundamentalis, an minus? Certe si *imo* quaestio instituat, de sacramentalis actionis hujus usu et frequentatione inter fideles Christo devotos, fundamentalis articulus putandus est; secundarius tamen, non primarius. Cum enim a) versetur circa actionem ab ipso Christo institutam, et fidelium suorum ad usum traditam, cumque promissione gratiæ in spiritualibus et cælestibus, legitime illa defungentibus, commendatam, salva promissionis gratiæ religione adeo non proterve contemni potest, ut neque negligenter haberi et intermitteri. Cum vero b) non initiationis, sed confirmationis, sacramentum fit, pro adultis, sequitur, ut sacramentalis actionis usum nulla sua culpa ignorans, aut copia sacramento fruendi carens, vere tamen ad deum, in ordine penitentiae et fidei, conversus, usu illius salva salute carere, ipsum articulum salva salute ignorare, ignorantia non affectata, potest.

n. 2. Quod si vero *2do*, quoad partium controvertentium, de corporis et sanguinis Christi in sacramento nostro praesentia, deque manducationis et bibitionis utriusque rei cælestis modo, hypotheses et sententias peculiare, quaestio moveatur, distincte est respondendum. Aut enim hypotheses et sententiae illae peculiare articulum ali-

*Elenchus
contra ab-
usus varios
et actionis
sacræ negle-
ctum con-
temtumque
stringitur.*

*Sitne arti-
culus de sa-
cra domini
coena fun-
damenta-
lis? disqui-
ritur.*

*Ac talis esse
docetur.*

*Imo quoad
sacramen-
talis actio-
nis usum et
frequentationem.*

*Non tamen
primarius,
sed secun-
darius.*

*Talis quo-
que esse do-
cetur 2do,*

*quoad
τηρον
παιδαγωγικον*

partium
controver-
tentium.
Idque ob
consecutio-
num, reli-
gioni revel.
noxiarum
nocentissi-
marumque,
potestatem
et vim.
Sententia
eccl. nostræ
evangelico-
Lutheranæ
nullis ejus-
modi conse-
cutionibus
reprehen-
dendis pre-
mi ostendi-
tur.

Ut etiam
verissimo
canoni her-
meneutico,
verbisq; te-
statoris no-

quem fundamentalem, primarium vel secundarium, si non evertunt, attamen labefactant; aut non? Si posterius: hypothesis et sententia peculiaris, quæ nullum articulum fundamentalem, primarium vel secundarium, evertit, ac ne quidem labefactat, vel ipsa est, quæ quaritur, veritas, vel, si verissima non sit, innoxia tamen putanda, et æquitatis charitate ferenda. Fiat applicatio.

n. 3. Cum primo hypothesis ecclesiæ nostræ evangelico-Lutheranæ nullum revera articulum fundamentalem, primarium vel secundarium, evertat aut labefactet, si vel maxime verissima non foret, innoxia tamen putari deberet, et æquitatis charitate ferenda. Nam quod v. g. objectatur, quasi, per hypothesein nostram, humanæ Christi naturæ veritas, si non evertatur, saltem labefactetur, dicitur in fraudem alterius nostræ sententiæ, de vera et reali communicatione divinorum idiomatum τὸν λόγον, seu filii dei, facta cum humana sua natura. Quam vero sententiam tantum abest, ut, tanquam errorem fundamentalem deserere possimus, ut etiam non possimus non vitio dare objectantibus, quod privæ sententiæ suæ, de præsentia corporis et sanguinis Christi in sacra cœna, mere ideali, manducationeque et bibitione utriusque rei cœlestis mere spiritali, in gratiam, sacratissimæ de communicatione idiomatum in Christo doctrinæ bellum indixerint. In quo certamine, si victoriæ palmam eis cedere velemus, passionem et mortem Christi, ceterasque actiones ejus mediatricas, infiniti valoris ἀντιλοτρῶν efficacia et vi, ad placandam sanctitatem et justitiam dei, quam læseramus, exferimus, eaque opera totius religionis Christianæ columen, si non everterimus, certe suffoderimus. Nullo hinc articulo fundamentali, primario vel secundario, everso aut labefactato, hypothesein nostram hoc magis ipsam esse, quæ quaritur, veritatem inferimus, quo magis conformis est verissimo hermeneuticæ sacræ canoni, qui præcipit, acquiescendum esse in evidentia testimonii spiritus divini,

in scriptura sacra loquentis, si vel maxime destituamur evidentiæ objecti, in scriptura sacra proditi. Et in evidentiâ testimoniû, hoc loco, Christi tanto magis acquiescendum esse, urgemus, quo certius habemus, voluisse ipsum, in sacramento isto, tanquam in testamento suo, perspicue loqui et evidenter, non ambigue dictis nos confundere. Pergimus.

n. 4. Cum *secundo*, ecclesiæ aliæ omnes, quæ vel præsentiam corporis & sanguinis Christi in sacra cœna mere idealem, vel manducationem & bibitionem utriusque rei cœlestis mere spiritualement, asserunt, ac tantum præsentiam manducationemque et bibitionem supernaturalem, nobis dictam, obinvidentiâ objecti insistantur, nudum latus exponant hostibus mysteriorum religionis revelatæ, detrectantibus acquiescere in evidentiâ testimoniû, si quidem non inveniunt evidentiâ objecti. v. g. Antitrinitariis in materia de ipsa trinitate, de incarnatione filii dei et satisfactione Christi, Pelagianis in materia de necessitate gratiæ et efficacia scripturæ sacre supernaturali; non possunt hinc hypothèses ipsorum verissimæ putari, si vel maxime æquitate charitatis ferendæ videantur. Tum quoties peculiare hypothèses istæ eo præterea sine foventur et defenduntur, ut sanctissimæ de communicatione idiomatum utriusque in Christo naturæ veritates efficacius negari possint et impugnari, adeo, ab errore et ipsa illæ hypothèses absolvi non possunt, ut etiam tanquam *πρωτων ψευδος* graviorum aliorum errorum spectari debeant atque refelli. Denique finimus.

n. 5. Cum *tertio* hypothèses et peculiare de hoc sacramento sententiæ, in ecclesia Romanensi, ad plurium articulorum fundamentalium, secundariorum juxta ac primariorum, vel labefactionem vel everisionem, tendant, committi a nobis non potest, quin eas in numerum manifestorum errorum, primariorum secundariorumque, referamus,

stri maxime sit consentanea.

Ecclesiarum contra hæc contiguarum sententiâ religioni revelatæ derogans esse ostenditur.

Imo noxia in recessu.

Eccles. Romano-Catholica sententiâ pluribus gravioribus referamus,

*ferta esse
probatur
erroribus.*

ramus, directeque eas impugnemus. Cujusmodi hypotheses et peculiare sententiæ ipsorum sunt: 1) *doctrina de transubstantiatione*; quod, sollicitate temere sensuum externorum testimonio et perperam eodem rejecto, totam doctrinam christianam, quæ irrefragabili sensuum testimonio innititur, labascere et corruere, hostiumque religionis revelatæ illusionibus exponi, necesse sit. Est noxia ejus generis *doctrina* 2) *de missa, continuo sacrificio expiatorio et propitiatorio novi testamenti*; quod, typis et umbris veteris testamenti sublatis, unici sacrificii in ara crucis, a Christo oblatis, sufficientia et valor perpetuus Hebr. 9, 12. 24. 28. et 10, 9-14 per eam infringatur: tum, efficacia sacrificii missalici non solum ad viventes, sed etiam demortuos, extensa, doctrina scripturæ de salute et damnatione æterna demortuorum labefactetur: pluribus denique aliis abutibus in ecclesia christiana lata porta aperiatur. Est nocentissima ejus generis *doctrina* 3) *de panis consecrati, tam in usu quam extra usum sacramenti, λαργεια*; quod, cultu hujusmodi religioso non solum dubio, sed refutabili et satis superque refutato, inter fideles Christo devotos stabilito, veritas de uno vero deo adorando consistere nullatenus queat illibata. Est ejus generis *doctrina* 4) *de efficacia panis consecrati in pluribus aliis necessitatibus hujus vitæ, corporalibus et spiritualibus*; quod quantum inanem superstitionem promovet, tantum iterum rationalem cultum christianum labefactat, eundemque derisoribus sanctissimæ religionis nostræ revelatæ prodit. Tacemus *doctrinam* 5) *de laicis et non consecratis clericis, ab usu calicis benedicti arcedendis*; quo instituto efficacia sacramenti, contra institutionem quippe auctoris sui Christi, frivolis ex causis mutilati, quam maxime omnino dubia redditur atque incerta.

*Vtrum
Christus in
usu s. cœnæ
adorandus?
a) resp. in-
directe.*

§. 10. Coronidis loco, expediamus et istam quæstionem: *Vtrum Christus, secundum utramque naturam in sacra coena præsentissimus, adorandus etiam in ejusdem sacrae cœnæ usu sit?* Respondetur a) *indirecte, ἐκ τοῦ πητοῦ* institutionis;

nis; unde discimus, sacrum epulum a Christo fidelium suorum cœtui commissum esse, non ad adorandum in materia sua, sed fruendi illius gratia, ad corroborandam fidem & confirmandam spem in divina gratia, meritis Christi nobis conciliata. Respondemus 2do directe, *κατα συνά- κολουθησιν* aliarum veritatum nostrarum. Aut sensus quaestionis est, *Vtrum Christus, replens secundum utramque naturam suam omnem locum, sit in spiritu et veritate adorandus in omni loco, adeoque et in usu sacrae cœnae?* aut sensus quaestionis est, *Vtrum in sacra cœna, ejusque in usu, Christus tanquam in loco circumscriptivo, IN, CVM & SVB pane benedicto, sit adorandus?* Si prius quaritur, *questio utique est affirmanda.* Quoad divinam enim naturam replet Christus omnem locum; quare omni etiam est adorandus loco, perinde ac verus deus: quoad humanam vero naturam, communicatam, in unione cum divina natura personali, accepit omnis divinitatis plenitudinem Col. 2, 9. adeoque et cultum adorationis Phil. 2, 9. sqq. adorandus hinc quoad humanam naturam omni quoque loco. Et hoc sensu b. MART. CHEMNITIVS quaestionem affirmasse censendus est, in *Examine concilii Tridentini Parte II. loc. IV. sect. V. num. I-III. p. m. 384. sqq.* cujus mentem, præconceptis opinionibus suis litans, percipere vel non potuit, vel potius noluit, *Card. R. BELLARMINVS*, in *De controversiis christianæ fidei libris suis.*

Si vero quaratur posterius, *questio omnino est neganda.* Nam humana Christi natura (cujus corpus pars illius essentialis, sanguis corporis pars integralis est) omnipræsens est divinæ naturæ omnipræsencia, per unionis personalis gratiam secum communicata. At omnipræsencia divinæ Christi naturæ, tanquam præsencia in omni loco circumscriptivo, intelligi et explicari nequit; ergo et omnipræsencia humanæ illius naturæ tanquam præsencia in omni loco circumscriptivo intelligi et explicari nequit: et sicut deus in loco circumscriptivo non adoratur, ita nec humana Christi natura, consequenter nec corpus et sanguis ipse, in loco circumscriptivo, IN, CVM, SVB pane et vino, sunt adoranda.

b) Respon-
sio directa.

D

NO.

NOBILISSIMO ORNATISSIMOQUE
RESPONDENTI SVO
SALVTEM ET FELICITATEM
PRAESES.

Constitueram equidem, Amice Carissime, pluribus hic, quasi pro colophone addendo, id verbis supplere, quod inter differendam viva mihi voce usus est exponere: quo nempe sensu pii Confessores nostri, artic. 3tio Aug. Conf. de abutibus, se Missam abrogasse negaverint ex vero. Exposita enim haec Confessionis verba multis & gravibus censuris et impropriis fuerunt, succedente etate. Constitueram in primis, piorum Confessorum nostrorum verba, instituta comparatione inter concilii provincialis Coloniensis, a. 1536. partis I. capita XXIV. & XXV. & inter ordinationem ecclesiasticam Magnanimi Principis PHILIPPI, Hassiae Landgravii, aeternaturae inter nos memoriae piissime, quam a. 1566. edidit ultimam, asserere et supra omnem dubitationis aleam reponere. Illicet, tantum ordinationis ecclesiasticae Philippinae cum liturgia dioeceseos nostrae, de qua §. 4. n. 3. diximus; tantum liturgia haec eadem cum capitulis excitatis, allegati concilii provincialis Coloniensis, conspirat. Sed, cum ad rem accederem, quam mihi proposui exsequendam, vidi, dicturum me nihil, nisi dicendorum telam longius extenderem, et phrygia velut acu illuminarem. Finio igitur dogmaticum nunc pensum nostrum, partem illam historicam repetita aliquando opera tractaturus; nam superant multa, tam de provinciali concilio Coloniensi, quam de ordinatione Magnanimi Principis

cipis Philippi, ad dicendum utiliter. Ad Te jam unice,
 Nobilissime atque Ornatissime Respondens, orationem con-
 verto; testimonium enim publicum Tibi, ex tuis inter nos
 studiis et moribus, debeo. Habui enimvero Te, quadriennii
 illius spatio, quod in academia nostra exegisti, in complu-
 ribus acroasibus meis theologis, exegeticis et historiae
 ecclesiasticae, auditorem frequentem, diligentem et, quod
 ex conflictibus privatis stasque nostris examimibus, quae
 Decanalia vocamus, perspicere potui, egregie proficientem.
 Nactus praeterea, sesquianno, inquilinum in aedibus meis
 Te meum, occasionem habui commodissimam, et naturales
 ingenii tui vires, et omnem vitae tuae rationem, uti in proxi-
 mo spectandi, ita penitus quoque cognoscendi. Successus
 et eventus fuit, ut, quidquid apud me collegisti studii et
 proluxae erga Te voluntatis, id nunquam effuderis. Per-
 illustris et Generosissimi Dn. de RECK, Potentiss. Reg. Bo-
 russ. a consiliis intimis, tibi praenobilissime studiorum et
 morum datus praefectus, Patroni tui patrocinio frui non
 ante desisti, quam cum debitum ille naturae coactus esset
 persolvere. Concionator domesticus a Perillustri et Gene-
 rosissimo Dn. de BOESELAGER, in Hüffe lectus, ejusdem
 gratia in praesens gaudes, gavisurus de illa porro, nisi ad
 stabilem magis vitae conditionem Tibi cogitandum esse cen-
 seres. Quem Te, in tentamine meo nupero, numero Can-
 didatorum Ministerii apud nos sacri inferendum, praesti-
 tisti, honorificum loqueretur testimonium, quod ad Inclitum
 dioeceseos nostrae Consistorium accipies. In deo spem et fi-
 duciam omnem tuam pergas, velim, collocare: dei Tibi
 favorem, patris Opt. Max. patre naturae ante tempus or-
 batus, pergas, velim, conciliare. Facies illud, et in sacris lit-
 teris magis magisque proficiendo, et in orbitis divinis fide-
 liter

*liter gressus omnes tuos figendo confirmandoque. Sic fiet,
ut et ipse Tibi de bonitate divina impense gavisurus sis,
et nos omnes, qui Tibi bene et ex animi sententia cupi-
mus, tuas Tibi fortunas gratulaturi. Vale meque mutuo
dilige, ama. Scrib. Kintelii die 11. Februarii, anno
MDCCLXV.*

Wo, unter Myrt und stolzen Linden,
Die Musen Schmuck und Kränze winden,
Für Tugend, Wissenschaft und Fleiß,
Da war es, wo ich mit Entzücken,
Sie neulich sahe Blumen pflücken;
Für wen? **F**reund, Dir zum Preiß.

Heil Dem, dem dieser Lorbeer blühet,
Für dem die Muse sich bemühet!
Heil Ihm, sein holdes Glück ist da!
Wem werden jene Kränze zieren?
Wem wird ein solches Lob gebüren?
Sprach jeder, der es sah.

Es soll auf meiner Ernestinen
Für einen meiner Söhne dienen:
Dem, dem sey es ein lauter Lohn,
Durch den, was **S**chwarz für mich geschrieben,
Vor allen Pfeilen frey geblieben:
Sprach, die Religion.

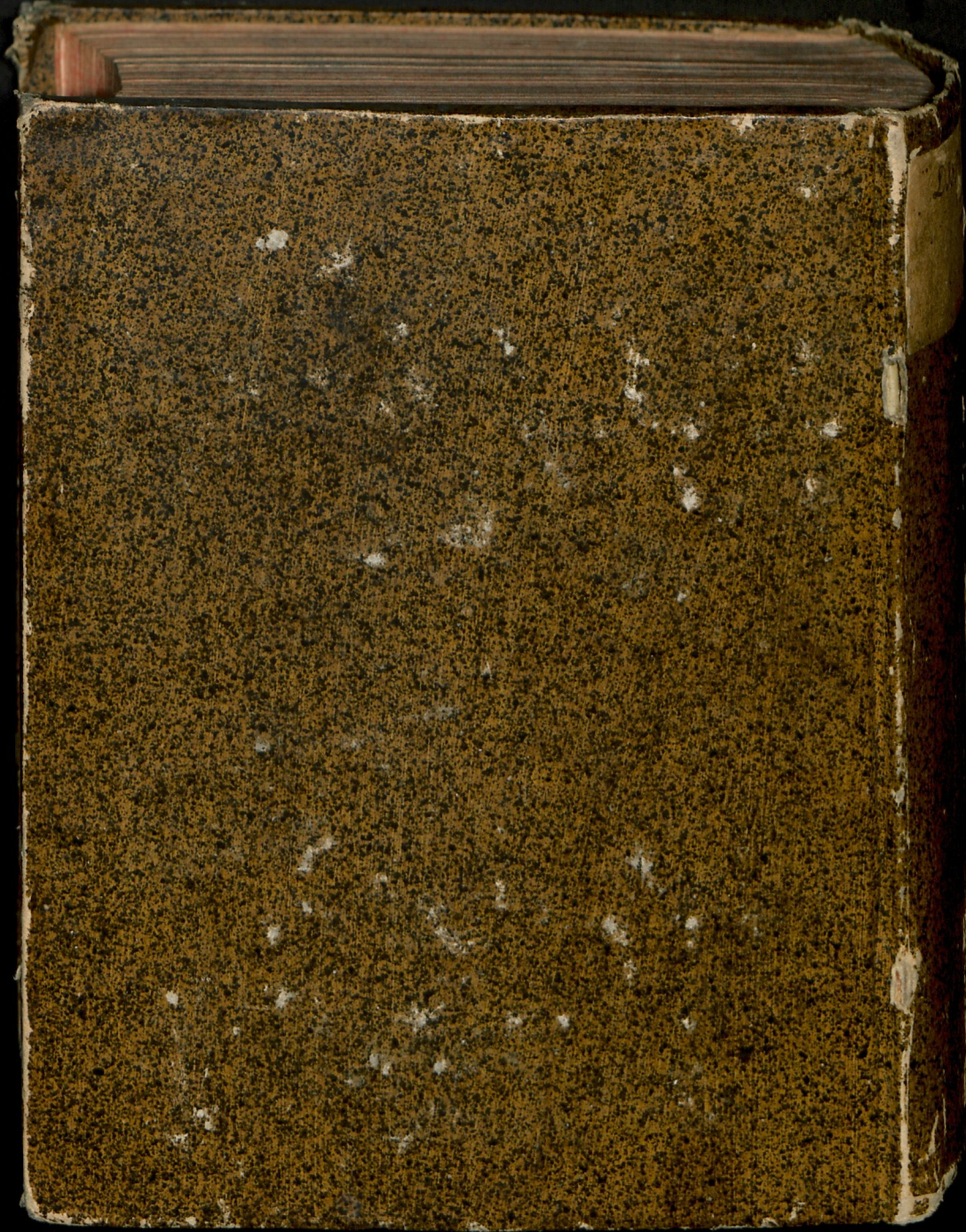
Matth. Wagner,
a. d. Rheinfelßisch
Opp.

153516

X 2310927

R

DE
SACRA DOMINI COENA
ALTERO NOVI FOEDERIS
SACRAMENTO

DISSERT. THEOL. DOGMAT.

QVAM
DEO AVXILIANTE
RECTORE ACADEMIAE MAGNIFICENTISSIMO
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO
FRIDERICO
HASSIAE LANDGRAVIO
AC RELIQA
DOMINO ET NVTRITORE
CLEMENTISSIMO

PRAESIDE
GODOFREDO SCHWARZ
THEOL. DOCT. ET PROFESSORE PRIMARIO CONSISTORII SACRI
ASSESSORE ECCLESIAEVM HASSO-SHAVENBVRGI-
CARVM SVPERINTENDENTE

AD D. FEBRVAR. c1313CCLXV.
H. L. Q. C.

TVEBITVR
CAROLVS LVDOVICVS SEIPPEL
CASSELLIS HASSVS.

RINTELIJ TYPIS I. G. ENAX, A. T.